

Entrevista a Spike Lee

Pel·lícules en blanc i negre

Descarat i sense pèls a la llengua, Spike Lee, el director de cinema més polèmic d'Amèrica, va ser el convidat especial del jurat del passat Festival de Canes. La seva darrera pel·lícula, *Malcom X*, promet despertar passions violentes quan s'estreni a la tardor.

Avinguda De Kalb, Brooklyn, si us plau; al número 124." Davant l'hotel Plaza, al costat del Central Park, Manhattan, el taxista mira una mica desconcertat. "¿Que sap on és?", pregunta.

Una de les primeres lliçons de Nova York és adonar-se que si hi has estat unes quantes vegades és força probable que sàpigues el camí millor que molts taxistes. "Agafi el pont de Manhattan cap a Brooklyn i després una travessia de l'avinguda Flatbush", li faig.

No vaig parar de pensar en *Bonfire of the Vanities* durant el trajecte per veure el director de cinema Spike Lee. Entres en un món diferent, quan has deixat enrere els gratacels de Manhattan.

Vam anar a parar en un carrer depriment, al costat d'una pizzeria, un tros de Little Italy en aquesta zona negra de Brooklyn. Vaig buscar en va a la porta alguna referència a la Forty Acres and a Mule Filmworks, la cinematogràfica de Lee (Als esclaus negres, els van enganyar amb la promesa que els donarien "40 acres i una mula" quan obtindrien la llibertat). El taxista va marxar corrents. ¿Havia anat al lloc correcte? Al davant tenia una tanca d'acer.

Al cap d'uns quants minuts, un tipus negre es va plantar al meu costat. "¿Què vol?", em va preguntar. "He vingut a veure Spike Lee", vaig contestar. Em va mirar perplex. Em vaig palpar la cartera a la butxaca del pit de l'americana per buscar-hi el carnet professional. En el que devia ser una fracció de segon vaig tenir la terrible visió del noi pensant que jo buscava la pistola i que ell intentava agafar l'objecte de debò.

Un cop tranquil·litzat, li vaig demostrar la meua identitat. Va marcar un número a l'aparell electrònic de l'entrada abans de passar cap a dins, de primer per una barreira i després per una porta de fusta. Em va deixar al carrer. Un minut o dos més tard una veu em deia per l'interfon que empen-

yés la reixa i que entrés. Això era a l'altra banda del pont de Manhattan; molt més lluny encara, l'altra banda de Hollywood.

Spike Lee em va saludar d'una manera que només es pot qualificar d'esquerpa. Té el desarmant costum de fer que et sentis com si no fossis ningú. ¿Es tractava de l'altra cara del racisme amb què els negres tracten també els blancs, igual com molts blancs tracten encara els negres? Potser jo era innecessàriament susceptible.

La seva propra pel·lícula, *Malcom X*, donarà peu a escàndols sonats, passions enceses i públics nombrosos. La seva versió de la vida del líder musulmà negre, assassinat en 1965, és per Lee: "Allò per a què m'he preparat durant tota la vida". La pel·lícula té Denzel Washington per al paper principal de Malcom X, que ja apareixia en un film anterior de Lee, *Mo' Better Blues*.

"Per nosaltres, Malcom X és el personatge americà més important d'aquest segle" -diu Lee-. Era un visionari i, per a tots els afro-americans, un exemple del que es pot aconseguir amb intel·ligència, resistència i unitat". Una afirmació sincera, tot i que una mica discutible. Però llavors Lee, que és encara a la meitat de la trentena, és abans que res un director conscient, políticament i socialment. Totes les pel·lícules de Lee tenen un tema racial i generalment hi ha aldarulls racials.

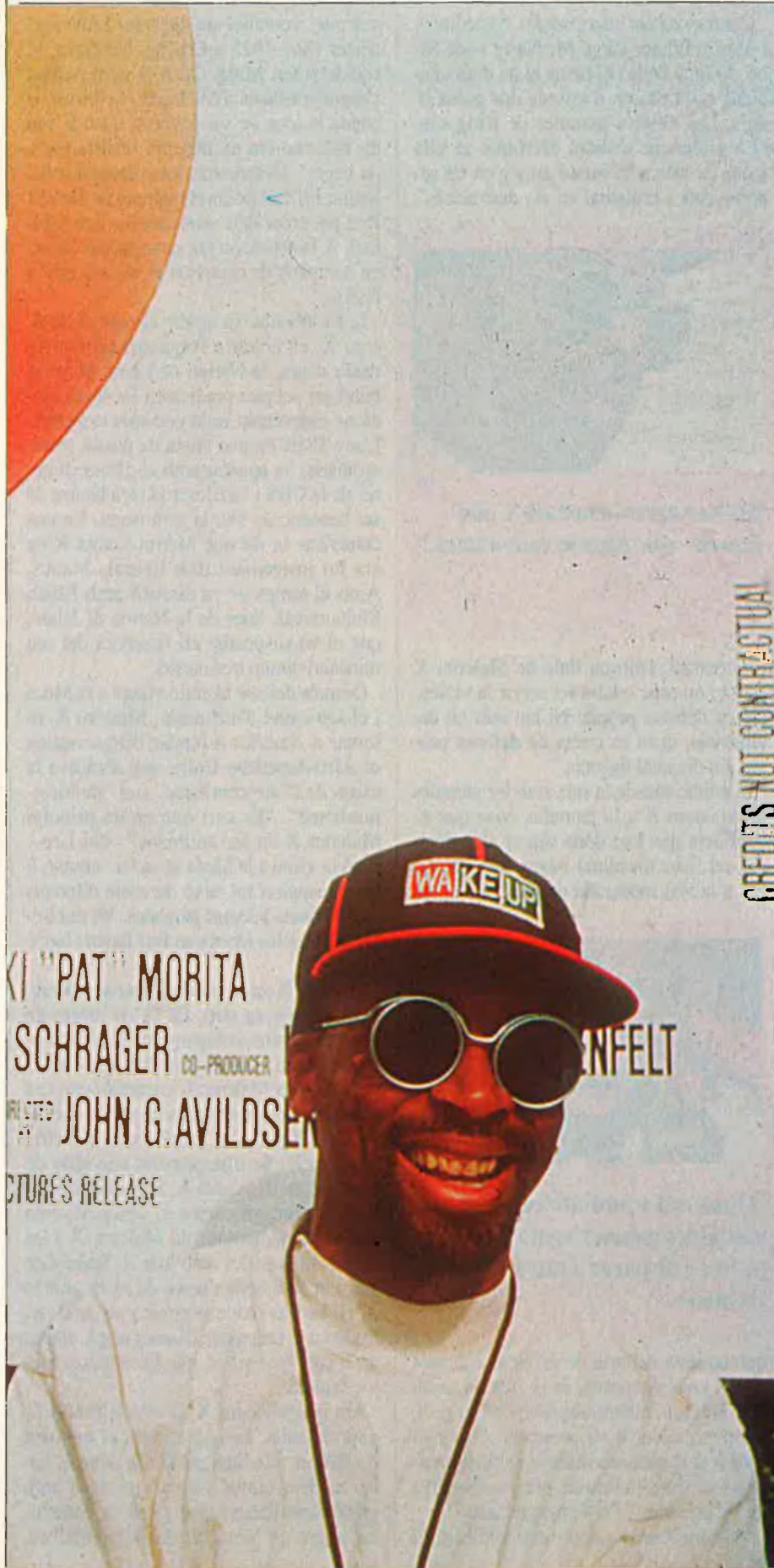
School Daze va ser criticada perquè presentava una visió negativa dels negres, si més no per altres negres. *Do The Right Thing* mostrava les tensions entre negres i blancs; *Mo' Better Blues* va ser acusada d'antisemita i *Jungle Fever* narrava un afer amorós entre un negre i una italoamericana. Films polèmics, és cert, però Lee és un cineasta amb molt de talent, guionista i actor secundari (apareix a la majoria de les seves pel·lícules) que no té por d'expressar la seva opinió sobre temes candents; senzillament prefereix que les seves pel·lícules parlin per elles mateixes.

Lee acariciava la idea de fer un film sobre Malcom X des de feia anys. Com d'altres. La història de la realització de la pel·lícula ja és una epopeia, ella mateixa. L'any 1969 James Baldwin va escriure un guió basat en l'autobiografia de Malcom X. Un altre escriptor negre, Arnold Pearl, es va sumar a la iniciativa de Baldwin. Dos anys més tard, el productor de cinema Marvin Worth va comprar els drets de l'autobiografia a Betty Shabaaz, la viuda de Malcom X. La idea de fer-ne una pel·lícula rondava per Hollywood sense que ningú arribés a portar-la a terme.

Altres escriptors van provar de fer-ne el guió, i alguns directors com Bob Fosse i Sidney Lumet van provar de rodar-la. L'actor Richard Pryor volia interpretar-ne el paper principal. En aquella època feia aproximadament un any que Norman Jewison, més conegut per pel·lícules com *In The Heat of the Night* i *The Thomas Crown Affair* s'hi mostrava molt interessat. Igual que la Warner Brothers. Al cap i a la fi, Jewison havia demostrat que era "Políticament Correcte" (PC) amb el seu retrat d'un policia negre, Mr Tibbs, que combatia els prejudicis racials a *In The Heat of The Night*.

Però en opinió de Lee, Jewison no era "PC". Assabentat dels plans de Jewison, Lee es va mostrar taxatiu: "Només un negre pot fer aquesta pel·lícula. Cap blanc del món no pot comprendre el que representa ser negre. Així que cap director blanc no pot fer un bon treball amb Malcom X". No cal dir res més. ¿U potser sí? Lee no posa en dubte el talent de Jewison com a director (creu que *In the Heat of the Night* és una bona pel·lícula); el que li nega és la capacitat d'arribar al cor i al pensament d'una figura tan important per als negres com Malcom X.

"Ningú no pot negar que el rerefons italià de Martin Scorsese l'ajuda a fer pel·lícules com *Good Fellas* o *Raging Bull* -explica Lee-. ¿Creu que un altre que no

fos d'origen italià podria expressar aquests matisos?" Però, en el cas de Lee, la sospita és que hi ha un element de prejudici racial. "No sóc antijueu, tot i que sembla que no pots dir res sobre els jueus d'Amèrica sense que se't tirin al damunt. Particularment, en el terreny de les arts, no pots dir res de despectiu contra els jueus. És grotesc."

Lee escull l'exemple del *New York Times* ("és pro-israelià, pro-jueu"), per haver organitzat una campanya en què el tractaven d'antisemita. El mullader va venir del retrat que ell feia de dos jueus intrigants, propietaris d'un club a *Mo' Better Blues*. Francament, tot l'embolic es va inflar i es va portar fora de mida, ja que els propietaris del club tenien una intervenció petitíssima en la pel·lícula. "¿Què hem de dir: que no hi ha gent intrigant en la indústria de la música? -pregunta Lee-. És clar que n'hi ha".

Lee creu ferventment en la causa dels negres o, com en diuen ara als Estats Units, en la causa dels afroamericans. En realitat, ja Malcom X tenia punts de vista semblants o molt més extremistes. Predicava la supremacia dels negres i va ser acusat d'antiblanc, i, en particular, d'antijueu. Tanmateix, va canviar d'opinió després de la seva històrica visita a la Meca, l'any 1964. Després de conèixer-hi els musulmans es va adonar que pel fet de ser interracial l'islam podia ajudar a superar els antagonismes racials.

Malauradament, opina Lee, l'odi racial encara prospera a Amèrica i en altres indrets. Però no es va presentar un negre per a l'alcaldia de Nova York? "Els negres no es presenten per Nova York -respon Lee de manera rotunda-. Per Atlanta, potser, però per Nova York, no."

¿I què hi ha dels negres americans triomfadors, com Colin Powell, que dirigeix les forces armades americanes, o Clarence Thomas, que l'any passat, després d'un judici controvertit, va esdevenir jutge de la Cort Suprema? "Aquests pensen com blancs -contesta-. Hi ha diferència entre tenir la pell negra i tenir-hi el cap".

A començament d'any Lee va visitar Sud-àfrica per completar el rodatge de *Malcom X*, una decisió controvertida perquè el líder musulmà negre no hi va anar mai. Lee manté silenci sobre el perquè hi va anar i sobre com utilitzarà en la pel·lícula el que hi va filmar. Va viatjar fins a Johannesburg i Soweto i va conèixer Nelson Mandela, que descriu com "un gran home, però que ha hagut de suavitzar els seus plantejaments. Les converses amb de Klerk van ser formulisme".

Lee va tornar molt enfadat del seu viatge: "La gent ha d'obrir els ulls davant el fet que l'*apartheid* és viu i ben viu, tant se val què digui la gent. Els negres encara viuen esclavitzats. Les seves condicions de vida són horribles. Viuen en tendes o barraques construïdes amb ferralla, sense aigua."

Lee és taxatiu pel que fa a la solució. "Quan era allà tenia veritables ganes d'agafar una pistola i disparar contra els blancs. L'única manera de resoldre les coses és amb sang. Aquests africans blancs no es donaran per vençuts tan fàcilment." Fins i tot després de l'històric referèndum creu que l'extrema dreta lluitarà per mantenir l'*apartheid*. La seva indignació va també contra Amèrica. "Aquest país ha ajudat a mantenir Sud-àfrica amb companyies com Mobil i McDonald's. El que passa amb Sud-àfrica és que és realment el país més ric del món, amb la seva riquesa mineral. Però els negres no hi tenen part, en aquesta riquesa."

La Warners va intervenir el guió, en el passatge en què *Malcom X* deia la importància que tenia per als negres "crear les seves pròpies botigues i comerciar entre ells perquè així els jueus deixarien de treure diners de la comunitat". L'estudi va fer prova de la seva autoritat argumentat, diu Lee, que això tiraria per terra la recaptació de les taquilles. "El fet és que no tenien ganes de fer comentaris", diu Lee.

Va ser la Warners qui va designar Washington per al paper de *Malcom X* abans que Lee es fes càrrec del film com a director. Per sort era una elecció totalment aprovada per Lee: "A part Denzel, ningú més no podria interpretar Malcom X". Washington, que actuava a la sèrie de televisió *St Elsewhere* abans de fer el paper de Steve Biko a *Sir Richard Attenborough's Cry Freedom*, havia encarnat el líder musulmà negre en una obra de fora de Broadway, feia deu anys. El títol de l'obra, *When The Chickens Come Home To Roost*, és extret d'un comentari despectiu de Malcom X mateix sobre l'assassinat del president Kennedy. Implica que Kennedy es mereixia el seu destí.

En avenir-se a fer una pel·lícula sobre un personatge tan controvertit com aquest, Lee s'exposava a molts maldecaps. Ja havia indicat el seu interès pel líder musulmà negre al final de tot de *Do The Right Thing*, una pel·lícula que ell creu que té mèrits suficients perquè hagués recollit força premis a Canes o força Oscars. Amb exteriors filmats a Brooklyn, és una radiografia del malestar racial. Hi explora també les diverses filosofies de Malcom X.

Contraposa els líders negres, Malcom X i Martin Luther King, Mr Nasty i Mr Nice. Al final de la pel·lícula hi ha dues citacions contrastades d'aquests dos grans líders. Les últimes paraules de King són: "La violència acabarà derrotant-se ella mateixa. Deixa un regust amarg en els supervivents i brutalitat en els destructors".

EFE

"Hi ha negres –com ara Colin Powell– que pensen com blancs."

En contrast, l'última línia de Malcom X és: "Jo no estic contra fer servir la violència en defensa pròpia. Ni tan sols en dic violència, quan es tracta de defensa pròpia. En dic intel·ligència."

El públic surt de la sala amb les paraules de Malcom X a la pantalla, cosa que es considera que Lee dona suport als principis del líder musulmà negre més que no pas a la veu moderada de King. Lee creu

EFE

"Quan era a Sud-àfrica tenia veritables ganes d'agafar una pistola i disparar contra els blancs."

que aquesta defensa de la violència, tant se val com s'expressi, és el que ha posat els directius cinematogràfics contra ell. Un distribuïdor li va comentar: "La gent sortirà dels cinemes d'Amèrica tirant contenidors d'escombraries per les finestres de les pizzereries." Però no va ser així.

Malcom X era un home extraordinari. El

seu nom veritable era Malcom Little i va néixer l'any 1925 a Omaha, Nebraska, al cor de l'Oest Mitjà. Quan la seva família s'hagué traslladat a Michigan, va deixar de banda la idea de ser advocat, quan li van dir que "no era un objectiu realista per a un negre". Descoratjat, va començar a delinquir i li van posar el malnom de Detroit Red pel color dels seus cabells, poc habitual. A la presó, on era conegut per Satan, un company de captivitat el va convertir a l'islam.

Ja en llibertat, va agafar el nom de Malcom X, en entrar a l'organització musulmana negra, la Nation of Islam. Va errabundejar pel país predicant i les seves opinions esdevenien cada cop més extremes. L'any 1959, en una rauxa de passió extraordinària, va apuntar amb el dit les càmeres de la CBS i va acusar la raça blanca de ser l'enemic de tota la gent negra. En una entrevista va dir que Martin Luther King era un instrument dels liberals blancs. Amb el temps es va discutir amb Elijah Muhammad, líder de la Nation of Islam, que el va suspendre en l'exercici del seu ministeri durant tres mesos.

Després del seu històric viatge a la Meca i el seu canvi d'inclinació, Malcom X va tornar a Amèrica a fundar l'Organisation of Afro-American Unity, que abraçava la causa de l'"afrocentrisme" i el "multiculturalisme". "Es cert que en un principi Malcom X va ser antiblanc" –diu Lee–. Però la visita a la Meca el va fer canviar; li ho va capgirar tot, això de veure diferents nacionalitats adorant plegades. Va reinterpretar totes les idees que fins llavors havia adoptat."

Malcom X va mirar d'apropar-se a King. Però era massa tard. El 21 de febrer de 1965 tres antics companys de la Nation of Islam el van assassinar a trets. Més de 25 anys després Malcom X encara és viu. Les seves opinions estan més de moda que no les de King. Hi ha gairebé una indústria Malcom X. Se n'ha preparat una sèrie de televisió en dos capítols, més diversos llibres. Els seus discursos es venen bé, com també les samarretes de Malcom X i les gorres, blasonades amb una X. Spike Lee ven a la seva botiga peces de vestir amb la X. Hi ha fins i tot una música inspirada en Malcom X una mena d'òpera negra, titulada *X and the Crown*, que ha compost Stevie Wonder.

Ara que Malcom X ha estat elevat a figura de culte, Lee ha escollit el moment oportú per a fer una pel·lícula sobre el seu heroi. Però també en això ha topat amb problemes d'origen poc usual: la comunitat negra de Nova York. Pel setembre,

mentre rodava a Harlem, centenars de xicots negres van exigir que s'aturés la filmació i acusaven Lee de voler comercialitzar el llegat de Malcom X. El poeta Amiri Baraka es va mostrar preocupat que Lee es limités a l'època de proxeneta i de venedor de drogues de Malcom. També va acusar Lee de ser un diletant de classe mitjana que no entenia el que era ser pobre i viure en un ghetto de negres.

En realitat, Lee no ho sap, què significa ser pobre. És fill d'un pare músic (que toca a les pel·lícules del seu fill) i d'una mare ambiciosa, mestra d'escola, que va enviar els fills (tres dels quals han actuat o participat en les pel·lícules de Lee) a escoles privades de Brooklyn.

Un altre escriptor negre nova-iorkès, Yusuf Salaam, ha dit que Lee no tenia cap dret a fer la pel·lícula, ni tampoc les altres més famoses, *Do The Right Thing* i *Jungle Fever* que contenien estereotips negatius dels negres. "Hauria de deixar en pau Malcom X", diu Salaam. Altres han

acusat Lee de voler aprofitar tots els recursos per vendre, i recreen, entre altres, els seus anuncis de gran èxit per a marques com Levi's i Nike.

Lee se sent ferit per aquestes acusacions. D'una banda, no en pot sortir ben parat. Mentre els militants negres el menyspreen i la majoria de la classe mitjana americana li té antipatia, ara el mateix Hollywood, que se suposa que és antinegre, el pren en consideració. Lee no triga a recordar-me que "cap persona negra no ocupa una posició influent a Hollywood, sense comptar Eddi Murphy". Lee no és precisament un fan de Murphy, que considera una mena d'Oncle Tom.

Per fer la pel·lícula, Lee ha hagut d'utilitzar per a la seva protecció guàrdies de la Nation of Islam, el líder dels quals és actualment el controvertit Louis Farrakhan. "Miri, hi ha hagut intents dels mitjans de comunicació perquè m'enfrontés amb Farrakhan. Però no hi ha hagut cap conflicte entre nosaltres. Simplement és que jo no en sóc membre. És una necessitat imperiosa per a la Nation of Islam.

El film necessitava el suport tant verbal com físic de Farrakhan. Lee manté també bones relacions amb altres líders americans negres com Jesse Jackson i Al Sharpton, el famós predicador que va visitar la Gran Bretanya l'any passat. Lee va fer alguns anuncis de televisió per a Jackson,

Cartell de la pel·lícula *Mo'better blues*.

ARXIU

quan aquests va presentar pels demòcrates a les eleccions presidencials de fa quatre anys. Fins i tot va donar a Sharpton un petit paper simbòlic de predicador en la seva pel·lícula. "Sharpton ha estat mal interpretat pels mitjans de comunicació", explica Lee. Sharpton, que ha estat anomenat "l'home més odiós d'Amèrica" va inspirar el personatge de Reginald Bacon a *Bonfire of the Vanities*. L'any 1990 va prestar el seu suport a una banda de joves negres que havien violat una dona blanca al Central Park i va dir a la jove de 15 anys, Tawana Brawley, que s'inventés la història que havia estat violada per un policia blanc. Sharpton va denunciar també l'alcalde negre de Nova York, David Dinkins, per "no fer prou pels negres de la ciutat".

Però Lee ja en té prou del que ell considera que ha estat el meu persistent qüestionari sobre els seus amics, com Farrakhan i Sharpton i les seves idees polítiques. "¿Per què deu ser que vostè i altra gent dels mitjans de comunicació volen arraconar-me, donar una visió de mi com d'una mena de portaveu dels negres? ¿Per què no em pregunta coses de la meua pel·lícula?" Però jo ja ho havia fet. El problema és que totes i cadascuna de les preguntes sobre el film implicaven una resposta política. Fins i tot les preguntes sobre altres directors negres induïen al que semblava una resposta francament generosa. Vaig pensar que Lee hauria de ser alabat com el

pioner dels cineastes negres. Els directors negres com John Singleton (*Boyz n the Hood*), Mario Van Peebles (*New Jack City*), Matty Rich (*Straight Out*) i Ernest Dickerson (*Juice*) han seguit els seus passos. Tanmateix, Lee està preocupat que altres directors negres no tinguin una visió prou àmplia. "Aborden un tema limitat i les seves pel·lícules són com micos de repetició que tendeixen a mostrar que els negres prenen drogues, van als clubs i ballen *hip-hop*. És molt dur fer un drama negre". Potser Hollywood en té una part igual de culpa. A la ciutat dels oripells li agraden els estereotips i té propensió a veure els negres en papers preconcebuts.

En una ocasió la revista *Vogue* va qualificar Lee de "provoc-ateur". Era un joc de paraules enginyós que passava per molt precís. Naturalment, està en el seu dret quan fa pel·lícules per als negres en les quals aquests es puguin identificar fàcilment. També està plenament justificat que només hi col·laborin negres,

en els seus films. ¿Hi ha tan poca feina per a ells a la resta de la indústria cinematogràfica!

"Actualment hi ha més negres que mai a la classe baixa americana —remarca— Has d'agafar el racisme per les banyes. És el que jo faig a les meves pel·lícules. Com a cineasta tens l'obligació d'alçar la veu".

Vaig sortir de l'entrevista amb Lee amb la sospita que bona part de la seva bel·licositat era una estratagema. Més suspicax em vaig sentir quan em va dir que necessitava anunciar les seves pel·lícules a so de bombo i platerets. "Els estudis no es gasten mai gaire diners per a promoure-les com fan amb les d'altres directors". Potser ell treballa amb la premissa que qualsevol mena de publicitat és bona. Bé, la veritat és que funciona. De ben segur que funciona per a *Malcom X*, que donarà lloc el rebombori més rebombori de tots quan s'estreni a final d'any.

Lee seu al seu Brooklyn i reflexiona. ¿Com s'ho deu fer Oliver Stone per aconseguir que l'estudi estigui d'acord amb una versió de *JFK* de més de tres hores? No pot evitar de veure constantment l'espectre del braç de Hollywood i del racisme blanc arrossegant-lo pel coll. Potser és que, senzillament, té raó.

Richard Brooks
© The Observer
Trad.: Lourdes Bigorra